

צ'בזטי מזהר"ן

קמא

דף קא.

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קיט

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(הי"מ שמו שמוח)

ליקוטי

כי האמת עתיד להתקיים, דהיינו כשיבא אליהו ומשיח ע"ש. וכאשר יבא אליהו ובימינו יושע יהודה וישראל^[א], אזי יקויים **שפת אמת תכון** [1]. וירחק המקורבין בזרוע עד עכשיו שהוא בשקר, ויקרב המרוחקין בזרוע שהם בחי' אמת. וזה לרחק המקורבין ולקרב המרוחקין, היינו לרחק השקר ולקרב האמת, כי ארז"ל (שבת קד) שקר מקרבין מיליה ואמת מרחקין מיליה, והבן [7]. והנה אליהו יבא לרחק השקר שהוא מבחי' הנחש הנקרא **ארור** [8], והנחש הביאה מיתה לעולם, והשינה הוא אחד מששים במיתה (וברכות נז): וכיון שבמ"ש מתחיל התגלות אליהו, נדחה השקר שהיא הנחש, לכן קשה לישן. כי אמרו רז"ל (קידושין מט:): עשרה קבין שינה ירדו לעולם, תשעה נמלו עבדים. ועבד הוא בחי' [9] **כנען עבד עבדים**, והוא בחי' **ארור** [10] בחי' הנחש. וכיון שבמ"ש הוא בחי' התגלות אליהו, ונדחה בחי' הנחש שהוא בחי' **כנען עבד עבדים**, נדחה ה"ששינה שירדה לעבדים. וע"כ **אליהו** בנימי **בן** היפך בחי' עבד: ועוד כי אם אין דעת הבדלה מנין (ירו' ברכות פ"ה [2]) נמצא שבמוצאי שבת שיש הבדלה הוא בבחי' דעת כי אם אין דעת וכו'. וע"כ קשה לישן, כי השינה הוא הסתלקות הדעת:

קיה [11] **כשלומד** איזה דבר טוב לפרש הדבר בלשון אשכנז שמכין [12] (והוא טובה להעולם). והענין, כי כל צדיק הדור הוא בחי' משה שהוא בחי' משיח, כמ"ש (בראשית מט) **עד כי יבא שילה** היינו משיח. ושילה בני' משה (2), וע"כ קראו התנאים אחד לחבירו משה כמ"ש [3] משה שפיר קאמרת. וכשמחדש דבר בתורה, אלו הדברים של היהודים הם בבחי' משה משיח, כמ"ש בזהר (וישב דף קצב ע"ב) **ורוח אלקים** [7] דא רוחא דמשיח, **מרחפת על פני המים** היינו התורה. וזהו שאמרנו, כי ה"החדושי תורה שמחדש, הם בעצמם בבחי' משיח, כי שם רווחו מרחפת. והיינו **רוח פיו** [13] רוח ממללא [14]. ואמרו חז"ל [15], כי משיח סביל"ט מרעין עבוד כל ישראל, כמ"ש (ישע' נג) **והוא מחולל מפשעינו**. בכך כל צדיק הדור הוא ג"כ סובל יסורין בשביל כלל ישראל להקל מעליהם, כי הוא בבחי' משיח כנ"ל. וכתוב בזהר (תצא ד' ר"פ) **והוא מחולל מפשעינו** דאיתעביד חול בגנייהו. וזהו דסביל מרעין. והיינו מה שאמרנו שצריכין לפרש הדבר בלשון שמכין [2], כי על ידי זה נעשה בבחי' חול. כי כשמפרש בלשונו הוא דרך חול לערך גודל קדושת הדברים במקומן, כפי מה שיצאו מפי הצדיק בגבחי מרומים. ועל ידי זה הוא **מחולל דאיתעביד חול**. ובבחי' זו סביל מרעין לכפר על ישראל, אך כל זה הוא **מפשעינו** דייקא, כי מחמת פשעינו אין אנו משיגין הדברים רק בדרך חול כנ"ל [16], והוא סביל מרעין. אך לבני"ט אנשים הרמים אינם צריכים לזה, כי הם משיגים הדברים כמות שהם כמו שיצא מהצדיק:

קיט [17] (שבת יב) **הנכנס** לבקר את החולה בשבת אומר יכולה היא שתרחם. כי כשאדם צריך לרחמים, השי' שולה לו

קיו קיה קיט קכ קכא

רחמנות, שהוא ירחם על אחר, ועי"ז מרחמין עליו. כמשארז"ל (שבת קנא ע"ב) כל המרחמין"י על הבריות מרחמין עליו, וכמ"ש (דברים יג) **ונתן לך רחמים ורחמך**. ומדת הרחמנות תלוי בדעת, מי שיש לו דעה יש לו רחמנות. כי כעם שהיא היפך הרחמנות, הוא מחמת כסילות, כמ"ש (קהלת ז) **כעם בחיק כסילים ינוח**. וע"כ ארז"ל (ברכות לג) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו כי אם אין בו ה"דעה אין בו רחמנות, כי **כעם בחיק כסילים ינוח**. על כן אסור לרחם עליו, כי כל המרחם מרחמין עליו כנ"ל, אבל אם אין בו רחמנות אסור לרחם עליו.

נמצא זה החולה שצריך לרחמים, צריך שיהיה לו רחמים על אחרים, וזה תלוי בדעת כנ"ל. ושבת היא"י בחינות דעת, כי כל ימות החול כתיב (במדבר יא) **ישמו העם ולקמו בשמותא כמו** שכתוב בזהר (בשלח ד סג), אבל בשבת נמשך הדעת לכל אחד [18]. וזה שאומרין המבקרים להחולה, יכולה היא שתרחם, היינו שהשבת שהוא בחינות דעת, יכולה שתרחם, לשון נוכח, היינו שתרחם אתה, שיהיה לך רחמים על אחרים, על ידי הדעת שיש לך מבחינות שבת. וכיון שיהיה לך רחמים, בוודאי ירחמו עליך מן השמים, כי כל המרחם וכו' כנ"ל:

קך [19] **הענין** מה שצריכין לנמוע להצדיק ולא די בספרי מוסר. ל'מפורש בתורה (שמות יז) **ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון כספר ושים באזני יהושע**, כי אף שאמר לו לכתוב בספר, אף על פי כן לא הסתפק בזה, וצוה לו, **ושים באזני יהושע** שידבר עמו פה אל פה. כי העיקר מה ששומעין מפה הצדיק. וכמ"ש במדרש (דברים פ' ג') [20] על פסוק [21] **שמע ישראל היום אתה עובר את הירדן וכו'** וז"ל מה ראה לומר להם כאן **שמע** ישראל רבנין אמרי למה הדבר דומה למלך שקידש ממרונא בשני מרגליות אבדה אחת מהן אמר לה המלך איבדת אחת שמרי את השניה. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע, אבדו את נעשה שעשו את העגל אמר להן משה אבדתן נעשה שמרו נשמע הוי **שמע ישראל**. עכ"ל המדרש. וע"כ כשלומד מתוך הספר שהוא בחי' עשי' שהוא בחי' נעשה, אין בזה כח כל כך לעורר אותו, כי ישראל אבדו את הנעשה. אבל כששומע מפה הצדיק הוא בחי' נשמע, שזה הכתר נשאר להם לישראל כנ"ל:

קכא [22] (תהלים מ) **אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו'**. כשאדם רואה ולומד בספר, ובכל מקום שהוא רואה ולומד, מוצא את עצמו, היינו שלוקח לעצמו מוסר ורואה פחיתותו ושפלותו בכל מקום באיזה ספר שהוא בא ומעייין שם, זה סימן שהפך לעשות רצונו ית'. וזה **אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי**. זה סי' **לעשות רצונך אלקי הפצתי כנ"ל**:

תורה אור
 ירמיהו כג (ו) ב'קיו תלשע יהודה וישראל ישכן לבטח ויהי שמו אשר יקרא יקוק צדקתו: ס
 משלי יב (ט) שפת אמת תפוך לעד ועד אר'געה לשון שקר:
 בראשית ג (יד) ויאמר יקוק אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל בהמה ומכל חית השדה על גחנך תלך וצפר תאכל כל ימי תיך:
 בראשית נח ט (כח) ויאמר ארור נפצון עבד עבדים ית'ה לאמי:
 תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

תורה קיח
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה ומחנק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ולו יקחתי עמים:
 בראשית א (ב) והארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ולא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען: שוב יקוק מתירן אפי ונמן לך רחמים ורחמך וירבה כאשר נשבע לאבותיך: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) שטו העם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או רכו ב'מדק'ה ובישלו ב'פרויו ו'שטו אתו עגות ו'תהי טעמו כ'טעם לשד השמן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ויאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי קחה אמה את זכר עמלק ממתת השמים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל אתה עבר היום את ה'ירדן לבא ל'רשת גוים גדלים ו'עצמים מ'פך ע'רים גדלת ו'בצרת ב'שמים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו':
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מדבא מעונותינו מוסר שלומנו עליו ויחברתו נרפא לנו:

עין סנהדרין דף צח. ופרשי' שם זוהר ויקהל דף ריב.

¹ בתרלד - סבול
² עיין שארית ישראל לרבי ישראל דב בר מווילדניק שער הזמנים שבוטת מאמר ג'. עוד טעם שטוב לפרש בלשון אשכנז עפ"י מה ששמע מרבו מטשערנאביל שגילו לו מן השמים שמסדרין למעלה אבריו של משיח בלשון לע"ז.
³ הוא מחולל מפשעינו, פי שהצדיק נעשה חול בגלל מלגותיו הגמולות, כי תורת הצדיק היא בחי' הצדיק בעצמו ובגלל פשעיו דהיינו מלגותיו הגמולות אנו לייכים לפשע דכדיו והוא סובל מזה שמלגות אוחו לבחי' פשע וחול בחי' נטולת התורה לשון עלה טבל ונבלה כלפי מלגת תורתו כפי שאמר אוחו, והעפ"כ הוא טובה לעולם כי רק עי"ז אפשר שיכנסו דכדיו לגל העולם לתקנם.
⁴ בדפור' ותרלד ומתורלו - לגבי
⁵ לא ידוע מתי והיכן נאמרה
⁶ בתרלד - המרחמין, בדפור' ובתרלד - המרחם
⁷ מתורצו - דיעה
⁸ גם בדפור' ותרלד - היא, ומתורלו - הוא
⁹ בתקפא - ברגר - ש' נראית ב'
¹⁰ עיין תורה יז תנינא שם מבאר שזוכים לדעת ע"י השמחה של שבת

* ירמיהו כג ו'
² מתורצו - יקויט
³ משלי יב יש
⁴ עיין פל"ח
⁵ בראשית ג' יד
⁶ * בראשית ט' כה
⁷ שם
⁸ בדפור' ותרלד ומתורלו - השינה
⁹ בסוף הלכה ב'
¹⁰ לא ידוע מתי והיכן נאמרה
¹¹ מהרה"ת בתקפא
¹² * זוהר בראשית כה: כז:
¹³ * שבת קא:
¹⁴ בראשית א' ב'
¹⁵ מתורצו - החידושי
¹⁶ * תהלים לג ו' [עיין גם איוב טו ל]
¹⁷ * תרגום על הפסוק נפש חיה בראשית ב'

מאמר בשבת אומר יכולה היא שתרחם

מספה"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו מבאר כאן את דברי רבי מאיר שאמר שהנכנס לבקר חולה בשבת יאמר לו יכולה היא שתרחם. ומחדש רבנו שהכוונה יכולה השבת ע"י הדעת שזוכים בה, שאתה תרחם על אחרים, ועי"ז ירחמו עליך מהשמים ותתפא. כי לרחמנות צריך דעת, וא"א לרחם עליך אלא רק כשאתה רחמן, ולא אכזרי.

ליקוטי הלכות

או"ח – הלכות חול המועד (עפי" תורה ח' תנינא) הלכה ד אות ב' – כי על ידי התפלה הנ"ל של הבעל פה נמשכין כל הבחינות הנ"ל. שהם התגלות הכבוד, שעל ידי זה נמשך השפעת הנבואה וכו' עד שזוכין לבחינת הקול של השיר שיתער לעתיד שהוא הקול המשקה את הגן, בחינת ונהר יצא מעדן להשקות את הגן וכו', שעל ידי זה הקול יכולין להוכיח וכו'..... כי כשנתעורר הקול השיר הזה אזי בטלין כל המלאכות, כי קול הזה הוא בחינת נהר יצא מעדן להשקות את הגן, שהוא בחינת ע"ג שבת, כי עין נהר גן הוא ראשי תבות ענג, כמו שאיתא בזהר הקדוש. כי אז יהיה יום שפלו שבת שאז בטלים כל המלאכות לגמרי, רק מחמת שביום טוב צריכין להמשיך קול השיר הזה על ידי התפלה הנ"ל של הבעל פה, על פן יש בו איזה מלאכות המתרים שהם מלאכות אכל נפש, כי בשבת נמשך הנהר היצא מעדן וכו' מעצמו שהוא בחינת הקול הנ"ל, כי שבת קביעא וקומא. ואז עקר הרחמנות והדעת, (כמו שמבאר בסימן קיט על מאמר רבותינו זכרונם לברכה יכולה היא שתרחם), כי אז מתבטל זהמת הנחש מאליו על ידי עצם קדשת היום שקדוש מששת ימי בראשית. ועל פן אז הוא בטול מלאכות לגמרי, אבל יום טוב שהוא בימי החול שיש בהם ברורים וצריכים עשיית מלאכה.

שיחות

יקרא דשבתא – חלק א עפי" תורה נו – ולפי הגדלת הדעת כן הפרנסה בנקל וכן נתרבה הרחמנות והשלום ונתבטל הכעס והאכזריות. ועל כן בשבת אסור לטרוח שום טירחה עבור פרנסה וכמו שכתוב את אשר תאפו אפו וכו' וכתב היום לא תמצאוהו בשדה רק מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת ומשבת נמשך שפע הפרנסה לכל ימות השבוע כמבואר בזוהר הקדוש וכן בשבת נתרבה השלום בחינת שבת שלום ונתרבה הרחמנות בחינת יכולה היא שתרחם וכן שבת הוא מלועוק וכו' ורחמי מרובין ושבתו בשלום (שבת יב) כי בשבת עולה הזעיר אנפין על הדיקנא דאריך אנפין שהם תליטר מכילין דרחמי כידוע. ועל כן יש לזהר בטבילת המקוה לכבוד שבת. כי מקוה הוא בחינת שכל עליון ורחמים גדולים כמבואר בפנים, ועל כן אכילת שבת הוא בבחינת מן, כמובא, שבשביל זה צריכין להניח הלחם בין שתי מפות זכר למן, וכן מבואר בהגהת רמ"א סימן רמ"ב שנוהגין לעשות פשטידא זכר למן. כי מן הוא בחינת השכל עליון הנ"ל כמבואר בפנים.

קושיות

- א. מי שצריך רחמים הש"י שולח לו רחמנות. צ"ע מסתמא הכוונה לניסיון של רחמנות ולא את מדת הרחמנות בעצמה. ראה אור החיים שם שהקב"ה שולח לו רחמנות בעצמה, אבל לפי רבנו נראה שהכוונה ששולח לו בריות לרחם עליהם.
- ב. הרחמנות תלויה בדעת, וצ"ע א"כ מה מועיל שישלח לו הקב"ה עני לרחם עליו, אם אין לו דעת לרחם? ועיין לעיל תורה קטז שע"י שירחם יתנו לו דעת. אבל כאן לא מזכיר זאת אלא שבשבת זוכים לדעת ע"כ אולי כוונת רבנו שמי שזקוק לרחמים אזי בשבת ירחם על אחרים הזקוקים לרחמים ועי"ז ירחמו גם עליו מן השמים. וצ"ע נמצא שאם הוא חולה אזי עד שבת אין לו עצה לזכות לרחמים. ע"כ נראה שצריך לביאור שבתורה קטז, אלא שכאן רבנו מדבר בעניין שבת. אבל למעשה עד שבת יש לבאר לפי תורה קטז.
- ג. צ"ע מה יועיל שירחמו עליו מן השמים ויתרפא, הרי הסיבה לחולי נשאר? כמבואר בשער הפסוקים¹ שהסיבה שנעשה חולה כיון שפגם בחכמה, וכיון שנחסר ממנו אור החכמה (ספירה עשירית) נעשה חולה כמ"ש "ה' יסעדנו על ערש דוי", שנהפך העשר לערש ויוד לדוי. וצ"ל שהדעת כולל חכמה ובינה.

¹ בה חסון ע"ג כסלו תשפ"ד ירושלים

² שער הפסוקים (להארי"ד) – תהילים סימן מ"א: ה' יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: – הנה ענין החולה, הוא לסבת שאור החכמה הנקרא חיים, כמ"ש והחכמה תחיה בעליה, נסתלקה ממנו. והנה החכמה היא יו"ד שבשם כנודע, וכשהוא מסתלק מן האדם, נעשת לו דוי", שהוא הפוך יו"ד, כי נהפכה מרחמים לדין, וע"כ נפל בחוליו. גם יו"ד במספרה עשר, וגם היא נהפכה ונעשת ערש, להורות על המטה ששוכב עליה בחליו. ולכן כדי שיתרפא, צריך שהקב"ה יסעדנו על ערש דוי" שלו, שבא לו מחמת חסרון שפע החכמה. וכאשר

- ד. אסור לרחם על חסר דעת. צ"ע הרי חייבים להאכיל תינוק. אפילו על בעלי חיים מצוה לרחם ואפילו השבת נדחית כדי להאכיל בעל חי שמוזנותיו עלינו. וכתב "ורחמיו על כל מעשיו". וראה מעשה (ב"מ פה.) ברבי שנענש שלא ריחם על פר וסרו ייסוריו כשריחם על בני חולדה. ראה בהקדמה שגדר הרחמנות היא תועלת המקבל, על כן לפעמים אדרבה החוסר דעת היא סיבה שירחמו עליו, ומה שאסרו לרחם על חסר דעת הפירוש על מי שיש לו דעת דקליפה דעת להרע, כי לרחם עליו כפשוטו, זו לא רחמנות אלא אכזריות.
- ה. כל המרחם על הבריות מרחמים עליו – צ"ע הרי הקב"ה מחייה את כולם אפילו את ה"רק רע כל היום" ס"ת עמלק. עיין תורה י"ב תנינא שהסט"א מקבלת חיות בתר כתפיה, מבראשית מאמר סתום בשביל הבחירה.
- ו. רבנו מבאר שאסור לרחם על חסר דעת, כי אין לו רחמנות, ואסור לרחם על מי שהוא אכזרי. וצ"ע כי מה שאמרו בשבת קנא: כל המרחם מרחמים עליו, שם מדובר שמרחמים עליו מן השמים, אבל לא אמרו שגם בני אדם לא מרחמים עליו. גם לא אמרו שאסור לרחם עליו, אלא רק שמי שלא מרחם אזי מדה כנגד מדה גם עליו לא מרחמים. אבל לכאורה מדה כנגד מדה נוהגת רק אצל הקב"ה ולא בבני אדם, כמחז"ל (סנהדרין ז.י.) כל מדותיו של הקב"ה מדה כנגד מדה. ואילו אותנו אדרבה ציוה הקב"ה (ויקרא יט יח) לא תקום ולא תטור, דהיינו שגם יהודי שלא ריחם עליך אתה חייב לרחם עליו (כמבואר שם בפרש"י). ונראה שרבנו בתורה זו אע"פ שמביא מאמר חז"ל שנאמר בכלליות גם לנו, אבל כאן מביא אותו לענין הנהגת הקב"ה דווקא, כי כל התורה הזו עוסקת בחולה בשבת, לבאר דברי רבי מאיר שאומרים לו "יכולה היא שתרחם", ומבאר שבזכות שבת יש לאדם דעת לרחם על אחרים ועי"ז להתרפא, וטעם שלא מרחמים עליו אלא כשהוא מרחם, כי אסור לרחם על אכזרים, וכשהוא מרחם מוכיח שאינו אכזרי.
- ז. בשבת נוסף דעת למי ששומר שבת – צ"ע א"כ מדוע צריך שירחם על אחרים, הרי כיון שכבר יש לו דעת מותר לרחם עליו, שהרי לדברי רבנו רק על חסר דעת כיון שהוא אכזרי אסור לרחם? ומדוע הוא צריך להוכיח במעשה שאינו אכזרי. ונראה שעל כן אמר רבי מאיר יכולה היא שתרחם אבל לא שבוודאי תרחם, כי באמת לא כל אחד זוכה לדעת בשבת, רק ששבת מסוגלת למי שרוצה לזכות בדעת, על כן רק כשהוא מרחם מוכיח שזוכה לדעת של שבת.
- ח. צ"ע לכאורה המקיים מצות לא תקום ולא תיטור הוא מרחם גם על אכזרים, והכתיב והלכת בדרכיו? וצ"ל שהכוונה למי שהוא אכזרי בעצם ולא יהודי שהתגבר עליו היצה"ר, ועוד כי אדם צריך להרגיש כל יהודי כחלק ממנו ויהודי שמתאכזר אלי זה כמו שאני מתאכזר אל עצמי כמבואר בירושלמי נדרים¹).
- ט. וצ"ע כיון שכתוב "והלכת בדרכיו" כיצד אני יכול לקיים את דרכו של הקב"ה לרחם רק על מי שמרחם על הבריות? דבשלמא הקב"ה מרחם על כולם בבחי' אחר כתפיה ועל מי שהוא רחמן מרחם במאור פנים, אבל יהודי צריך להאיר פנים לכל אחד?
- י. מה שביאר רבי חיים שמואלביץ שכל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, זה מצד הנהגת הקב"ה מדה כנגד מדה, צ"ע שא"כ צ"ל מי שמרחם על הבריות, גורם גם להקב"ה לרחם על הבריות, ולא רק עליו.
- יא. צ"ע מדוע לא אמרו כל המרחם על הקב"ה, מרחמים עליו מן השמים מדה כנגד מדה? ואדרבה רואים שהקב"ה מרחם גם על המצערים אותו בעבירות. ויש לחלק בין רחמים שהיא השגחה פנים בפנים למה שהקב"ה משפיע לעוברים על רצונו בתר כתפיה בחי' אחור באחור. אבל באמת מי שמרחם מצד טבעו זה לא מדעת, נמצא שכל המרחם על הבריות עם דעת הוא גם מרחם על הקב"ה, כי עושה לשם שמים, ועל כן גם יודע להתאכזר לאכזרים כשזה באמת לשם שמים כגון להרוג עמלק, וחייבי מיתה בבית דין.
- יב. רבנו מוכיח שחסר דעת הוא אכזרי וכעסן, כי הרחמנות תלוי בדעת שחסרה לו. וצ"ע א"כ איך יתכן שיש אפילו גויים שאינם אכזרים אלא מאופקים ומנומסים, ומצינו גם רחמנים? יש לומר שאם הם עושים לשם שמים יש להם דעת. אבל גוי כוונתו לתועלת עצמו. ואם עושים מצד טבעם הטוב זה לא מדעת, זו לא רחמנות אלא חסד. שהרי אפילו שאול שלא כיון לתועלת עצמו אבל ריחם מצד טבעו במקום שהיה צריך להתאכזר ורחמנות כזו היא אכזריות ועל כן בסופו של דבר ריחם על אכזרים

הקדמה

רוב היסודות שמביא כאן רבנו כבר אמר לעיל בתורה קטז. אבל כאן עיקר הנושא הוא לבאר מה שאמר רבי מאיר שהנכנס לבקר את החולה בשבת אומר יכולה היא שתרחם, ומחדש רבנו שאין הכוונה לשבת, אלא לחולה, שמכח השבת יש בו דעת לרחם על אחרים, ועי"ז ירחמו עליו מהשמים ויתרפא.

¹ יסעדנו, וימשיך לו מזון מן החכמה, כנזכר בזוהר בפרשת בשלה, כי מזון החולה נמשך מן החכמה, ואז כל משכבו שהם הערש והדוי הנזכר, נהפכים לו בחליו לטוב, ונעשית עשר ויו"ד, ועל ידי כך מתרפא:

² ירושלמי נדרים פ"ג הלכה ד' כתיב לא תקום ולא תטור את בני עמך – היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידוי תחזור ותמחי לדידיה? (האם אדם שידו האחת הכתה את ידו השנייה תחזור השנייה ותכה את הראשונה?)

וכדי לבאר זאת מביא רבנו ארבע יסודות: א- כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים (שבת קנא:). ב- שהרחמנות תלוי בדעת, כי כעס בחיק כסילים (קהלת ז). ג- כל מי שאין בו דעת אסור לרחם עליו (ברכות לג.). ד- בשבת נמשך הדעת לכל אחד, כי בחול כתיב שטו ולקטו, בשטותא (זוהר בשלח סג.). עוד יש כאן ביאור מחודש של רבנו לטעם שאסור לרחם על חסר דעת, כי הוא כעסן ואכזרי, ואסור לרחם על אכזרים.

כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים

היסוד הזה שאמרו חז"ל כל המרחם מרחמים עליו, הוא חק בהנהגת הקב"ה את העולם, כמאחז"ל בסנהדרין צ. כל מידותיו של הקב"ה מידה כנגד מידה. ואמרו במשנה סוטה (פ"א מ"ז) במידה שהאדם מודד בה מודדים לו. עד שדימו זאת לצל האדם המתנהג כמוהו מצד טבע הבריאה (כמובא בהשל"ה בשם מדרש/י. וראה שיחות מוסר לר' חיים שמואלביץ/י.ו).

מה שאמרו שאסור לרחם על חסר דעת,

י השל"ה הקדוש בספרו שני לוחות הברית- תולדות אדם - השער הגדול אות ושו' ובמדרש (ספר והזוהר משפטים מג.): אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה, לך אמר להם לישראל פי שמי אהיה אשר אהיה (שמות ג, יד), מהו אהיה אשר אהיה, בשם שאמה הנה עמי, כך אני הנה עמך. וכן אמר דוד (תהלים קכא, ה) 'ה' צלף על יד ימיני, מהו 'ה' צלף, מה צלף אם אתה משהק לו הוא משהק לך, ואם אתה בוכה לו הוא בוכה פנגדך, ואם אתה מראה לו פנים ועימות או מספרות, אף הוא נותן לך כך, אף הקדוש ברוך הוא צלף, בשם שאמה הנה עמו, כך הוא הנה עמך, עד כאן. הנה הוא על דרך מה שכתבתי, כי העליונים מתעוררים פפי התעוררות התחתונים. ולזה דמו העליונים אצל התחתונים, כדמיון הצל אצל הצורה, להיותם מתיחסים ונערכים זה עם זה, ולכך יעורר הצל, פפי מה שתעורר הצורה, כך פפי הפעולות אשר יעוררו התחתונים, כפיהם יעוררו העליונים, טובות או רעות. והוא אמרם 'ואם אתה מראה לו פנים ועימות או מספרות' כו'. והוא אמרם גם כן 'בשם שאמה הנה עמי' כו', וכל זה הוא מצד היחס והדמיון אשר ביניהם, ולכן ישמענו ויענו העליונים אל התחתונים, והוא שיפתח המקור העליון וירד שפע הברכה והאור:

ראה קדושת יום טוב (לרבי חניניא י"ל טייטלבוים) - פרשת בשלח - ... על פי מה דאיתא בספרים (עיי' אלשיך פר' עקב) לפרש הפסוק (ראה יג יח) ונתן לך רחמים ורחמך. כי השי"ת הוא מקור הטוב, ורוצה להטיב עם בריותיו ולהתנהג עמהם במדת החסד והרחמים, וולפעמים המדת הדין אינו מסכים לזה ומלך במשפט יעמיד ארץ (משלי כט ד). רק אם האדם מתנהג עצמו גם כן במדת החסד והרחמים מדה כנגד מדה, כמו שכתבו (מדרש הובא בשל"ה פר' משפטים) לפרש ה' צלך (תהלים קכא ה), כמו שהצל נוטה כנגד האדם כמו כן הוא יתברך, מה שהאדם עושה הוא עושה כנגדו, כי במדה שאדם מודד מודדין לו (מגילה י"ב ע"ב). וזו"ה ונתן "לך" רחמים, כלומר שהשי"ת יתן לך בלבבך מדת רחמנות לרחם על הבריות, ועי"ו ורחמך, שהשי"ת ימודד לך גם כן במדתך מדת החסד והרחמים, עכ"ד:

י שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ סימן לח תשל"ב - עוד סגולה אחרת לזכות ביום הדין, ונבארה, כתיב בפרשת עיר הנידחת "ונתן לך רחמים ורחמך" (דברים י"ג יח), וכ' שם האור החיים הקדוש "לפי שצוה על עיר הנידחת שיהרגו כל העיר לפי חרב, ואפי' בהמתם, (ולפ"ד ר' אלעזר אף קטני עיר הנידחת נהרגים), מעשה הזה יוליד אכזריות בלב האדם, כמו שהתלויים יש להם חשק גדול בשער. שהורגים אדם, ונכרת מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה הזאת עצמה תהא נשרשת ברוצחי עיר הנידחת, לזה הבטיח להם הקב"ה שיתן להם רחמים, לבטל כח האכזריות שנוול בהם ע"י הטבע, יעו"ש.

הנה הגם שהריגת אנשי עיר הנידחת מצות עשה הוא, והעושים בו מקנאים קנאת ה' צבקות ומקיימים מצות ה', ועי" כן "ישוה ה' מחרון אפו" (דברים שם). אעפ"כ מצד הטבע ורבותם הם לרוצחים, שכיון שנפרץ אצלם גדר של רציחה, נפרץ לגמרי.

...וסוף הפסוק הנ"ל בעיר הנידחת הוא "ורחמו", וכ' האוה"ה, שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו, שאין ה' מרחם אלא לרחמן, ע"כ, וזה פי' הכתוב "ונתן לך רחמים" שתהא רחמן ואז "ורחמך", וכ"ה בשבת (קנ"א ב') ר"ג ברבי אומר, ונתן לך רחמים ורחמך וגו', כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמים עליו מן השמים. ונראה שאין הדבר עונש על מדת האכזריות, שהרי כאן אנוס הוא בכך, שעל כרחו היה צריך לקיים מצות הריגת אנשי עיר הנידחת, ואם לא ששינה הקב"ה את הטבע, היה נעשה הוא אכזר בעל כרחו, וא"כ למה יענש במה שימנע הקב"ה מלרחם עליו, אלא כך הוא מציאות הדברים, שהקב"ה מתנהג עם האדם מדה כנגד מדה, וכשאין האדם רחמן אין מרחמים עליו, אע"פ שבע"כ נעשה לאכזר, ולזה הבטיח הקב"ה להורגי עיר הנידחת שיתן להם רחמים כדי שאפשר יהא לרחם עליהם.

...וכן מצינו (ב"מ פ"א א') יסורים דרבי על ידי מעשה באו, ועל ידי מעשה הלכו, ע"י מעשה באו, מאי היא, דהיא עגלא דהוה קא ממטי ל' לשחיטה, אזל תליא לרישי' בכנפי' דרבי וקא בכי, אמר ל' זיל לכך נוצרת, אמרי (ברקיעא) הואיל ולא קא מרחם, ליתו עליה יסורים, וכו' יעו"ש.

ונתבונן נא בדבר, רבי זכה לתואר "רבינו הקדוש" תואר שלא מצינו על שום אדם בעולם, ועי' בהקדמת הר"מ לפיהמ"ש שכתב עליו, והיה יחיד בדורו, ואחד בזמנו, איש שנמצאו בו כל החמודות והמדות הטובות, עד שזכה אצל אנשי דורו לקרותו רבינו הקדוש, ושמו יהודא, והיה בחכמה ובמעלה בתכליתם, כמו שאמרו מיימות משה רבינו ועד רבי לא ראינו תורה וגדולה במקום אחד, והיה בתכלית החסידות והענוה והרחקת התענוגים, כמו שאמרו משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא וכוי יעו"ש, ועל ידו נשתמרה תורה בישראל, ע"י שחיבר המשנה, וכ"ז לא הועיל לו להנצל מן היסורים הנוראים שלקה משום "דלא קא מרחם", וכ"ז כמש"נ דאין הדבר בבחינת עונש, אלא מהלך הדברים כך הוא, דמאן דלא קא מרחם לא מרחמין עליה, ולכן אע"פ שכבר עברו עליו כמה יום הכפורים ולדעת רבי הרי יוהכ"פ מכפר אף בלא תשובה, לא נפטר מן היסורים, וכמש"נ שאינם בגדר עונש. ואמרו (ב"מ שם) וע"י מעשה הלכו, יומא חד הוה קא כנשיא (מכבדת) אמת' דרבי ביתא, הוה שדין בני כרכושא, (היו מוטלים שם בני חולדה) וקא כנשא להו. אמר לה שבקינהו, ורחמיו על כל מעשיו כתיב, אמרי, הואיל ומרחם נרחם עליו, יעו"ש, הרי להדיא שזו סגולה בדוקה, כיון שנרחם, ירחמו עלינו מן השמים, ונוכה כולנו ליום הדין הבא עלינו לטובה. עכ"ל. ובמאמר עצמו יש עוד דוגמאות שהשמתי מחמת האריכות.

רבנו לכאורה מבאר כאן ביאור מחודש לטעם שאסור לרחם על מי שאין בו דעת, שכיון שרחמים תלוי בדעת, נמצא שחסר דעת הוא כסיל הנוטה לכעס ואכזריות, ואסור לרחם על אכזרים. ונראה שמדבר כאן רק על רחמי שמים, כי בא לבאר את דעת רבי מאיר שאומרים לחולה בשבת יכולה היא שתרחה. ולא בכלליות כפשטות מאמר חז"ל בברכות לג. שלכל אחד אסור לרחם על חסר דעת (הקושיות בזה ראה לעיל). נמצא לפי רבנו שורה תחתונה שאסור לרחם על אכזרים, אבל לא מבאר מדוע. ומסתמא כוונתו למאמר חז"ל הידוע שכל המרחם על אכזרים סופו להתאכזר לרחמנים כשאל המלך שטעה בזה. וראה לקמן ביאור ר' צדוק בדברי סופרים שמבאר מי שמרחם מצד טבעו הטוב כמו שאול המלך ולא כי ה' ציווה אזי כיון שהולך אחרי הרגשת הלב סופו להתאכזר על רחמנים. ונראה לבאר יותר על פי עומק הגדרת מידת הרחמים שלפי זה הרחמנות על חסר דעת הכוונה למי שהרחמנות הזו תזיק לו בעבודת ה', וכ"ש המרחם על עמלק שנותן לו עוד כח לעשות רע. והכי נמי רחמי שמים, אסור לו ית' לרחם על אכזרי כי זה רק יחזק את האכזריות שלו, נמצא רחמנות כזו היא אכזריות. ולעיל הקשינו הרי הקב"ה זן ומפרנס רשעים, צ"ל שזה לא רחמנות אלא קיום העולם בבחי' אחוריים אבל רחמנות אמיתית היא במאור פנים.

גדר ומהות מדת הרחמים

עומק העניין בכלליות מזה שאסרו לרחם על חסר דעת זה רק כשהרחמים עליו יזיקו לו, ונמצא שזו לא רחמנות אלא אכזריות. ונקטו לרחם כי בלשון בני אדם הרחמנות היא חסד, ובחסד יש חסד דקליפה, כשמשיע למקום הלא נכון. אבל ברחמנות אין קליפה כי היא מדרתו של יעקב שזכה שאין פסול בזרעו. כי רחמנות תלויה בדעת, אבל חסד לא. כדמצינו בישמעאל שיש אצלם צדקה ואעפ"כ גם אכזריות גדולה.

מדת הרחמים היא ספירת התפארת מדת האמת מדרתו של יעקב אבינו המכונה בזה מדת המשפט, עמודא דאמצעותא, בריח התיכון המבריא מקצה לקצה, מהעקב עד יוד חכמה עלאה. ויעקב אבינו זכה לה כהמשך ומכח עבודת אבותיו, שעל ידי שקדמו לו אבותיו אברהם איש החסד ולעומתו פחד יצחק שתיקן מידת הגבורה והדין דקדושה ע"י מסירות נפש, זכה יעקב מבין שתי המידות האלה לתקן מדה שלישית, מידת הרחמים, שהיא מידת המשפט, ונקראת גם תפארת ואמת. שהיא בחי' מיזוג בין החסד לגבורה. כמו האמת היוצאת בבית הדין מבין הסגור לקטגור, והוא לא מדה ממצעת אלא מדה המתחדשת מביניהן.

הביאור בזה שמדת החסד היא עצם ההשפעה והנתינה, ומצד עצמה כיון שרוצה לתת כמה שיותר¹, אין בה התחשבות במקבל, כמה הוא יכול לקבל. ומדת הדין מדרתה לתת רק כפי שמגיע לו מצד הדין. שתי מדות אלה יש בהן בחי' קליפה. שתי מדות אלה חסד וגבורה הן בחי' שני צדדים ימין ושמאל שמתבטא במה שהמדה עצמה היא הכח הפועל שרוצה לבטא את עצמה. על כן יצא מהם ישמעאל (קליפת ניאוף שהיא השפעה לא נכונה) ועשו (קליפת הרצח שמחזיר כל דבר לשרשו הפך ההשפעה). אבל תפארת המשפט מדת האמת, היא לתת למקבל כפי הכלים שלו שיבוא עי"ז לתכלית של כבוד שמים, כדי ששום שפע לא ילך לאיבוד, וזו מדרתו של יעקב² שלא היה פסול בזרעו³. הביאור הזה שמעתי (מהריצ"ח), וביאר במשל לבקבוק של תינוק שמצד מידת החסד הוא להגדיל הרבה את נקב שממנו יוצא החלב, כי מדרתה לתת כמה שיותר, ומידת הגבורה היא להקטין את הנקב למעט ההכרחי, אבל תפארת המשפט הוא לתת לו בדיוק כמה שצריך למחייתו, כי זו נתינה שלימה, נתינה עם התקשרות למקבל להביאו לתיקון.

אבל יש שכוונתם במעשה הרחמנות להקל על עצמם, ומשפיעים לחולה בלא דעת, גם דברים המזיקים לו, וכאמור זו לא רחמנות אלא חסד, ובחסד יש גם קליפה, כשמשיע במקום הלא נכון. אבל הרחמנות הנכונה היא להתבונן באמת מה טוב לו ולתת לו רק מה שטוב לו.

דעת

אע"פ שמדת הרחמים היא מדת יעקב כנ"ל היא תלויה בדעת שהיא מדרתו של משה רבנו. כי באמת התפארת והדעת שתייהן בקו האמצעי. רק שהתפארת היא במדות והדעת הוא במוחין, וזה שאמרו בזהר יעקב מלבר ומשה מלגאו, לכן שלימות הרחמנות היא עם דעת. כי התפארת כנ"ל היא הנתינה בהתקשרות למקבל⁴, אבל הרחמנות בדעת, היא שנוסף לזה החיבור והתקשרות להקב"ה.

שבת היא בחי' דעת

¹ כאברהם אבינו שלא נח ולא שקט אפילו ביום השלישי למילה שכאב גדול ובחום היום חיפש אורחים לעשות עמהם חסד

² בחי' מה שחזר על פכים קטנים כמבואר במ"א.

³ עוד ביצורה ציורית יותר היא שכידוע חסד ודין שמהן יוצאת מידת המשפט הן בבחי' הגשמית שלהן בחי' יד ימין ויד שמאל שהן בתכלית הצדדים, וצד קשה מאד שיהיה מכון אל הכתר, שהוא למעלה באמצע, כי עצם המידה תמיד שואפת לעצמה, דהינו לצד שלה, ממילא במהלך שאנו רוצים לעלות אל הש"י כל צד תמיד יגרום לטטיה מהיושר ובסופו של דבר טטיה מצטברת מובילה אל עצמו וזה מה שנעשה אצל הגויים דכל חסד דעביד לגרמי עביד כמבואר בזהר, לכן דייקא מיעקב יצא זרע בלא פסול שכולו ישראל, תמיד ישר-קל, כי מדרתו היא לברר את האמצע.

⁴ ואינה בשלימות ממש ראה תורה כא אות ח' שיעקב בחי' מוחין בעיבור.

כי אי אפשר לשמור שבת רק מי שמאמין ובוטח בה' ית', שלא יפסיד מהשביתה ממלאכה, אלא אדרבה ירויה, כי השבת היא הצורה של ימי החול, והיא הברכה של ההשתדלות, דהיינו דייקא האמונה שהכל ממנו ית' ולא בכח ולא בחיל וכו', דייקא מהשביתה והבטחון הזה, נמשך ברכה לעשייה וההשתדלות של ימי החול.

עד כאן ההקדמה

✱

תורה קיט ו'

(שבת יב/א) הנכנס לבקר את החולה בשבת אומר יכולה היא שתרחה.

זו דעת רבי מאיר שם בגמ' ונאמרו בה כמה פירושים¹² כיצד בזכות שמירת השבת מרחמים על החולה. ורבנו מחדש פירוש משלו שבשבת יכול החולה לרחם על אחרים ועי"ז יתרפא, כפי שיתבאר לקמן ששבת בחי' דעת וכיון שבשבת יש לחולה דעת, הוא יכול לרחם על אחרים, ואזי ירחמו עליו מן השמים.

כי כשאדם צריך לרחמים, כגון חולה, אזי הש"י שולח לו רחמנות, דהיינו שמזמן לו בריות לרחם עליהם, כגון עני הגון, או חולה אחר¹³ שהוא ירחם על אחר, ועי"ז מרחמין עליו. כמשארז"ל (שבת קנא ע"ב/ד) כל המרחמין על הבריות מרחמין עליו מן השמים, וכמ"ש בפרשת עיר הנדחת (דברים יג/טו) ונתן לך רחמים ורחמך הגמרא בשבת שם שואלת על כפל הלשון דכתיב "רחמים ורחמך", ומבארת שהכוונה שע"י שיתן לך רחמים (דהיינו ימציא לך עניים לרחם עליהם)¹⁴, עי"ז יוכל לרחם עליך, כי מן השמים מרחמים רק על מי שמרחם על אחרים.

והטעם שהבטחה זו נכתבה בפרשת עיר הנדחת מבואר באור החיים שם¹⁵, שכתב שמעשה הריגת אנשי עיר הנדחת מצד עצמו הוא מעשה אכזריות הפוגם בנפש ישראל (שמשרש בה הרחמנות¹⁶), על כן מביטח הקב"ה

¹ לא ידוע מתי והיכן נאמרה

¹² **שבת דף יב.** (עם ביאור עפי' מתיבתא) – וכן היה רשב"א אומר משום רשב"ג אין משדכין את התינוקות לארס ולא את התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות ואין מנחמין אבליים ואין מבקרין חולין בשבת (שלא יצטער בצערם) דברי בית שמאי וב"ה מתירין (כיון שהיא מצוה התיירו אע"פ שמצטער); ת"ר הנכנס לבקר את החולה אומר שבת היא מלועוק (כי אסור להצטער) ורפואה קרובה לבא (שבת היא מלועוק ר"ת שם קדוש שמסלק את מלאך המות) ור"מ אומר יכולה היא שתרחה (ע"י שמירת שבת היא תרחם עליך ותתרפא) ודף יב: רבי יהודה אומר המקום ירחם עליך ועל חולי ישראל. רבי יוסי אומר המקום ירחם עליך בתוך חולי ישראל. שבנא איש ירושלים בכניסתו אומר שלום וביציאתו אומר שבת היא מלועוק ורפואה קרובה לבא ורחמיו מרובין ושבתו בשלום.

מהרש"א – גמ' אומר שבת היא מלועוק כו'. דלא התיירו לזעוק בשבת על חולה וכדאמר לקמן דבקושי התיירו אפילו לבקר משום דשמא יזעוק כפי' הרי"ף ואמר דא"כ יהיה לו מניעה בשבת שלא יבא לידי רפואה כמו בחול שיכול להתפלל על רפואה ע"כ אמר רפואה קרובה לבא בשבת בלא תפלה כמו בתפלת חול ור"מ אמר על דרך זה גם כי לא הותר לו להתפלל על כך בשבת יכולה היא שתרחה בלא תפלה ופי' הרי"ף יכולה היא שבת שבזכותה תרחם ור"י אומר המקום ירחם כו' ר' יהודה ורבי יוסי בשבת נמי איירי ומסתמא דלא פליגי אהני תנאי דס"ל דלא הותר לזעוק בשבת אלא דס"ל דלשון זה המקום ירחם עליך דעם החולה מדבר לא משמע ליה לשון תפלה אלא דגם שלא הותר לזעוק בשבת המקום ירחם עליך כו' בלא תפלה מותר בשבת ושבנא הוסיף ע"ד ת"ק שיאמר לחולה כי רחמיו של הקב"ה מרובים להביא רפואה בלא זעקה אך שבתו ונחוה בשבת לשלום כפירש"י ונראה דכן יאמר (לך) לשלום בלמ"ד ולא בשלום בבי"ת וכ"ה בגירסת הרי"ף וכדאמרינן בסוף ברכות הנפטר מחבירו יאמר לו לך לשלום ולא בשלום שהרי יתרו כו'

¹³ **המהרש"א פירש** – יכולה היא השבת שתרחה ותביא לך רפואה, אם תכבדה ולא תצטער בה! ואף שלא הותר בה לבקר רחמים עליך, אינה מונעת את רפואתך, אלא אדרבה, מועלת היא אף בלא תפלה. ובשם הרי"ף שבזכות שמירת שבת ירחמו עליך מהשמים. והעיון יעקב על עין יעקב פירש שכיון שהשומר שבת מוחלין לו כל עונותיו (שבת קיח) ונאמר בתהלים (קג ג) "הסולח לעל עוונתי הרופא לכל תחלואיכי", נמצא שהשומר את השבת כהלכתה מלהצטער ולזעוק בה מוחלים לו על עונותיו ואף רפואתו קרובה לבא. כי ע"י שמירת שבת נמתקים על הדינים ויורדים חסד ורחמים לעולם לכן השבת יכולה לרחם על החולה שיתרפא. (עפי' מתיבתא)

¹⁴ **אולי על כן חולה קצת הולך לקופת חולים שם יש חולים לרחם עליהם, וחולה מאד הולך לבית חולים שם יש הרבה יותר חולים לרחם עליהם.**

¹⁵ **שבת דף קנא:** – תניא ר' גמליאל ברבי אומר (דברים יג-יח) ונתן לך רחמים ורחמך והרבך כל המרחם על הבריות מרחמין עליו מן השמים וכל שאינו מרחם על הבריות אין מרחמין עליו מן השמים.

¹⁶ בתולד - המרחמין, בדופר ובתולד - המרחם

¹⁷ **דברים פרק יג (טז) הבה תבה את ישיבי העיר ההוא לפי חרב החרם אתה ואת כל אשר בה ואת בהמתה לפי חרב: (יז) ואת כל שללה תקבץ אל תוף רחבה ושרפת באש את העיר ואת כל שללה כליל לידוד אלהיה ויהיתה תל עולם לא תבנה עוד: (יח) ולא ידבק בידך מאומה מן החרם למען ישוב ידוד מחרון אפו ונתן לך רחמים ורחמך והרבך באשר נשבע לאבותיה:**

¹⁸ **ראה שם ביאור מתיבתא לתרץ לשון "ונתן לך".**

¹⁹ **אור החיים (יח) ונתן לך רחמים ורחמך כוונת מאמר זה כאן, לפי שצוה על עיר הנדחת שיהרגו כל העיר לפי חרב ואפילו בהמתם מעשה הזה יוליד טבע האכזריות בלב האדם, כמו שסיפרו לנו הישמעאלים כת הרוצחים במאמר המלך כי יש להם חשק גדול בשעה שהורגים אדם, ונכרתה מהם שורש הרחמים והיו לאכזר, והבחינה עצמה היתה נשרשת ברוצחי עיר הנדחת: לזה אמר להם הבטחה שיתן להם ה' "רחמים", הגם שהטבע יוליד בהם האכזריות, מקור הרחמים ישפיע בהם "כח הרחמים" מחדש לבטל כח האכזריות שנולד**

למי שיקיים אותה שישפיע לו כח רחמנות חדש, לבטל את האכזריות שנכנסה בו. ולפי רבנו הכוונה שלמי שיהרוג אנשי עיר הנדחת, יזמין לו הקב"ה עניים וחולים לרחם עליהם, ועי"ז ירחמו עליו מן השמים.

ומדת הרחמנות תלוי בדעת, מי שיש לו דעה יש לו רחמנות. כי דעת היא חיבור, דהיינו מדת ההתקשרות שבמוחין, על כן תלויה במדת ההתקשרות שבמידות דהיינו בברית, הפך השטות שהיא גגם ההתקשרות, דהיינו הסטייה של האדם אל עצמו, כמאמר חז"ל שהגויים כל דעביד לגרמי עביד, שתמיד סוף כוונתו לתועלת עצמו, (על כן התאוה הידועה היא מדורה הבוערת אצל כל הע' אומות (תורה יט)) אבל הדעת שהיא ההתקשרות המתוקנת, מכוחה האדם תמיד פועל לתועלת כבוד שמים ובכל רחמנות על זולתו מכווין לכבוד שמים ותועלת שתהיה לזולתו להביאו לכבוד שמים.

אבל מי שאין לו דעת, אין לו רחמנות אמיתית, אלא כעס ואכזריות. **כי כעס שהיא היפך הרחמנות, הוא מחמת כסילות, כמ"ש (קהלת ז/כ) כעס בחיק כסילים ינוח.** כי "הכסיל לא חפץ בתבונה אלא בהתגלות לכו" ועל כן מנתק עצמו מהקב"ה, על כן הוא תמיד כועס על כל מאורע שאינו כרצונו. ואפילו מי שהוא רחמן מטבעו, אם אין לו דעת, אזי סופו לרחם גם על אכזרים ורחמנות כזו היא אכזריות כדמצינו בשאול שנענש כשריחם על עמלק/כא.

וע"כ ארז"ל (ברכות לג/כב) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו כי אם אין בו דעה אין בו רחמנות, כי כעס בחיק כסילים ינוח. על כן אסור לרחם עליו, כי כל המרחם מרחמין עליו כנ"ל, אבל אם אין בו רחמנות אסור לרחם עליו. פירוש שאסור לרחם על חסר דעת, כי הוא כסיל ועל כן הוא כעסן ואכזרי ואסור לרחם על אכזרים.

נמצא שרבנו מבאר מאמר חז"ל אחד בחבירו, דהיינו מה שאמרו שאסור לרחם על חסר דעת, הטעם הוא כי מרחמים רק על מי שמרחם על הבריות, ומחדש רבנו שעומק העניין כי החסר דעת חסר רחמים וממילא הוא כסיל כעסן ואכזרי, ועל אכזרי אסור לרחם. (ועיין לעיל בקושיות שבהקדמה שלכאורה זה סותר ללאו דלא תקום ולא תיטור (ויקרא יט/יז), שאע"פ שחברי התאכזר אלי אני חייב לרחם עליו. וצ"ל שהכוונה למי שהוא אכזרי בעצם ולא יהודי שהתגבר עליו היצה"ר, ועוד כי אדם צריך להרגיש כל יהודי כחלק ממנו ויהודי שמתאכזר אלי זה כמו שאני מתאכזר אל עצמי כמבואר בירושלמי נדרים/כ"ו).

עתה חוזר לבאר על פי הנ"ל, את מאמר הנ"ל שאמר רבי מאיר שאומרים לחולה בשבת יכולה היא שתרחם

בהם מכת המעשה, ואומרו ורחמן, העיר בזה שכל זמן שהאדם הוא בגדר טבע אכזרי, כמו כן יתנהג ה' עמו, שאין ה' מרחם אלא לרחמן (שבת קנא:):

^ט **יבמות דף עט.** שלשה סימנים יש באומה זו הרחמנים והביישנים וגומלי חסדים רחמנים דכתיב ונתן לך רחמים ורחמן והרבך ביישנים דכתיב בעבור תהיה יראתו על פניכם גומלי חסדים דכתיב למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו וגו'.

^ז **קהלת פרק ז (ט) אַל תִּבְהַל בְּרוּחְךָ לְכַעֵס בִּי כְּעַס בְּחִיק כְּסִילִים יְנוּחַ:**
ספורנו – (ט) ולכן אל תבהל ברוחך לכעוס. אל תהי נוח לכעוס, כי כעס בחיק כסילים ינוח. מזומן בחיקם וגלוי לכל מבלי אין מעצור לרוחם, ונמשכים אחר התנועה הטבעית בלתי שיכוונו בו תכלית נאות:

^{כא} **עיין דברי סופרים** לר' צדוק הכהן – אות כח – בירור כל מדה הוא בההיפך, כי אין לך שום מדה שאין בה צד שראוי להשתמש להיפך, והמדות הם חלוקים בנפשות מתולדתן, שיש שהוא בטבעו רחמן ובירורו להתאכזר על עמלק וכדומה משונאי ה' וכמו שאמרו (קהלת רבה ז' ט"ז שוחר טוב ז') (על שאול המלך) כל המרחם על האכזרים בסוף נעשה אכזר על הרחמנים, כי רחמנות זו, אכזריות הוא באמת, ומי שמרחם רק מצד טבע תולדתו, ולא רק לשם שמים, הוא מרחם גם במקום הראוי להתאכזר, ובוה עבירה גוררת עבירה, דסופו להתברר להיפוך חס ושלום, שהוא רק רחמן במקום שאין צריך, ובמקום שצריך הוא מתאכזר: **אבל שלימות המידות אף שנטועים בו בטבע לא ישתמש בהם מצד טבעו לבד, רק לשם שמים לעשות כרצון השם יתברך, וכשמתאכזר במקום שאין רצון השם יתברך לרחם זהו הרחמן האמיתי שזה רחמנות על האמת דהנאה להם והנאה לעולם להתאכזר עליהם, ועל ידי דקרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק (תהלים ע"ה י"א) וכל שפע וברכה מתרבה בעולם על ידי זה:**

^{כב} **ברכות דף לג.** אמר רב אמי: גדולה דעה שנתנה בתחלת ברכה של חול. ואמר רב אמי: גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות, שנאמר: כי אל דעות ה'. וכל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו, שנאמר: (ישעיהו כז יא) כי לא עם בינות הוא על כן לא ירחמנו עושהו. אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שנתן בין שתי אותיות, שנאמר: פעלת ה' מקדש ה'. ואמר רבי אלעזר: כל אדם שיש בו דעה – כאילו נבנה בית המקדש בימיו; דעה נתנה בין שתי אותיות, מקדש נתן בין שתי אותיות.

^{כג} תורתו - זיעה

^{כד} **ויקרא פרק יט (יח) לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ידוד:**

רש"י (יח) לא תקום – (יומא כג) אמר לו השאילני מגלך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני קרדומך אמר לו איני משאילך כדרך שלא השאלתני זו היא נקימה ואינו היא נטירה א"ל השאילני קרדומך אמר לו לאו למחר אמר לו השאילני מגלך אמר לו הא לך ואיני כמותך שלא השאלתני זו היא נטירה שנוטר האיבה בלבו אע"פ שאינו נוקם:

^{כה} **ירושלמי נדרים פ"ג הלכה ד' כתיב לא תקום ולא תטר את בני עמך – היך עבידא הוה מקטע קופד ומחת סכינא לידוי תחזור ותמחי לדידיה? (האם אדם שידו האחת הכתה את ידו השנייה תחזור השנייה ותכה את הראשונה?)**

נמצא זה החולה שצריך לרחמים, שירחמו עליו מן השמים ויתרפא, הכלל הוא שרק המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, לכן הוא צריך שיהיה לו רחמים על אחרים, וזה תלוי בדעת כנ"ל. ושבת היא¹⁰ בחינות דעת,

והטעם ששבת היא בחי' דעת **כי כל ימות החול כתיב (במדבר יא/כ) כחשטו העם ולקטו** שטו רוצה לומר **בשטותא** דהיינו בחוסר דעת, כמו שכתוב **בזוהר (בשלח ד סג/כט)** כי הרודף אחר הפרנסה הוא חסר דעת, אבל בשבת נמשך הדעת לכל אחד שמכח הדעת הזו יש לו כח לסלק מדעתו טרדת הפרנסה ולהרגיש שכל מלאכתו עשויה ולא חסר דבר ואדרבה מכח שמירת שבת תתברך מלאכתו של חול. ובתורה יז תנינא [ל¹¹/א] אומר רבנו שהדעת הזה הוא ע"י ששמח בשבת, דהיינו שכל כך מסיר דאגה מלבו ובטוח שרק ירוויח מהשביתה עד ששמח שמחה גדולה במתנת השבת שזכה.

כי אי אפשר לשמור שבת רק מי שמאמין ובוטח בה' ית', שלא יפסיד מהשביתה ממלאכה, אלא אדרבה ירויח, כי השבת היא הצורה של ימי החול, והיא הברכה של ההשתדלות, דהיינו דייקא האמונה שהכל ממנו ית' ולא בכח ולא בחיל וכו', דייקא מהשביתה והבטחון הזה, נמשך ברכה לעשייה וההשתדלות של ימי החול.

וזה שאומרים המבקרים להחולה, יכולה היא שתרחם, היינו שהשבת שהוא בחינות דעת, יכולה שתרחם, לשון נוכח, היינו שתרחם אתה, שיהיה לך רחמים על אחרים, על ידי הדעת שיש לך מבחינות שבת. וכיון שיהיה לך רחמים, בוודאי ירחמו עליך מן השמים, כי כל המרחם וכו' כנ"ל :

צ"ע כיון שבשבת יש דעת מדוע צריך שירחם על אחרים, הרי כיון שכבר יש לו דעת מותר לרחם עליו, שהרי לדברי רבנו רק על חסר דעת כיון שהוא אכזרי אסור לרחם? ומדוע הוא צריך להוכיח במעשה שאינו אכזרי.

¹⁰ גם בדפורד ותולד – היא, ומתלוי – הוא

¹¹ **במדבר פרק יא (ח) שטו העם ולקטו וטחנו ברחים או דכו במדקה ובשלו בפרור ועשו אתו עגות והיה טעמו כטעם לשד השמן;** רש"י (ח) שטו – אין שייט אלא לשון טיול אישכנ"ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו' – לא ירד ברחים ולא בקדירה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין: בפרור – קדרה:

משכיל לדוד (ח) שטו אין שייט וכו'. אף על גב דבפ"ח דיומא דף ע"ה איתא כתיב וברדת הטל על המחנה וכתוב ויצא העם ולקטו וכתוב שטו העם ולקטו הא כיצד צדיקים יורד על פתח בתיהם בינונים יצאו רשעים שטו ופירש"י שטו משמע למקום רחוק כמו משוט בארץ ע"כ. מ"מ הכא נסיב לה אליביה דתנא דספרי דאיתא התם יכול מפני שמצטערים בלקיטתו היו מתרעמים ת"ל שטו וכו' לפתח ביתו היה יושב ומלקט וכו':

שפתי כהן – ... ובזוהר (ח"ג רל"ב.) שטו היינו ושט, שוטים הם שהולכים אחר הושט, ששני הסימנים שהם הקנה והושט, הקנה כנגד עולם הבא שאין בו לא אכילה ולא שתיה אלא נהנין מזיו השכינה, לזה הקנה אין נכנס בו לא אכילה ולא שתיה כי אם הקול שהוא עבודתו יתברך, קול של תורה, קול של תשובה, קול של שירים ותשבחות לה' יתברך, לזה אמר שוטים הם שמניחים עבודתו יתברך והולכים אחר הושט, אחרי תאוות הגשמיות ואחרי המותרות, כי מאחר שהיה נאכל ח', למה להם לטחון ברחים ולדוך במדוכה. ועם כל זה לא היה להם בזה שום ריוח או חשיבות אלא אדרבה פחיתות, כי קודם היה כצפחית בדבש ועתה אחר עמל וטורח והיה טעמו כלשד השמן, כל זה מרוב שטותם והילוכם אחר תאוותם נסתמו עיניהם מלראות ונטמטם לבם להבין. למדה תורה דרך ארץ שאם יוכל לאכול פת בלא לפתן לא יקבש מותרות, וכן משה אומר לישראל (שמות ט"ז, ח) בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע, רצה שנתן הבשר ללפתן בערב לפי שהוא מזון כל הלילה, אבל ביום יכול לגלגל עצמו באיזה דבר, לפי שביום הוא רעב מחמת שעבר עליו כל הלילה בלא אכילה, אבל בערב שכבר אכל אינו יכול לאכול בלא לפתן, לזה בערב בשר:

¹² בתקפא בתגר-ש' נראית ב'

¹³ **זוהר בשלח דף סג.** – איננו דלא מהימני ביה בקודשא בריך הוא, לא בעאן לאסתכלא בארחוי, ואיננו בעאן לאטרחא גרמייהו כל יומא בתר מזונא יממא ולילי, דלמא לא סליק בידייהו פתא דנהמא, מאן גרים לון האי, בגין דלאו איננו בני מהימנותא. אוף הכא, שטו העם ולקטו, שטו בשטותא דגרמייהו, ובעאן לאטרחא עלייהו, הדא הוא דכתיב וטחנו ברחים, בתר כל טרחא דא לא סליק בידייהו אלא כמה דכתיב והיה טעמו כטעם לשד השמן, ולא יתיר, מאן גרים לון האי, בגין דלאו הוו בני מהימנותא.

¹⁴ עין תורה יז תנינא שם מבאר שוטים לדעת ע"י השמחה של שבת

¹⁵ **תורה יז תנינא – צריך לזהר מאד להיות שמח וטוב לב בשבת, כי מעלות וקדשות שבת גדולה ויקרה מאד, כמוכא, ובפרט ב' ראשית חכמה** בשער הקדשה בתחלתו, עין שם. וראוי ונכון ללמד ב' ראשית חכמה בשער הנ"ל, ולשום לבו היטב על כל הדברים הנאמרים שם בענין קדשות ומעלות שבת קדש. כי יש שם כמה דברים פריטיים יקרים מקדשות ומעלות שבת. כי כל ענין ומעלה הנאמר שם על שבת הוא דבר בפני עצמו, והבן שם היטב, כדי שיתלהב לבו לקבל שבת בשמחה גדולה ועצומה פראוי: ועל ידי זה היראה בשלמות, דהיינו עם דעת, כי בחול אפשר שיהיה היראה עם פסילות, בבחינת (איוב ד): "הלא יראתך פסלתה". ועקר הפסילות הוא מחמת השעבוד שיש בחול, פי על ידי השעבוד אין הדעת שלם. וכמו שכתוב במואב (ירמיה מ"ח): "שאנן מואב מנעוריו וכו' ובגולה לא הלה, על בן עמד טעמו בו" וכו'. וכמו שאמרו רבותינו, זכרונם לברכה (מגלה יב): כי על ידי שעבוד וגלות הדעת מבלבל. אבל בשבת הוא חרות, וכשיש חרות ואין שעבוד וגלות, אפי' הדעת שלם כנ"ל. ועקר החרות על ידי התענוג והשמחה של שבת, בבחינת (ישעיה נ"ח): "אז תתענג על ה'", הנאמר בשבת. ועל ידי זה נעשה חרות, בבחינת (שם נ"ה): "כי בשמחה תצאו", שעל ידי שמחה יוצאין לחרות. וכשיש חרות, הדעת בשלמות כנ"ל ואפי' היראה פראוי, בבחינת ירא שבת (תקוני זהר תקון ט), כי אז היראה בלי פסילות שיש בימי החול, כי עקר הפסילות מחמת השעבוד כנ"ל. ובהן מעלין היראות הנפולות, דהיינו מה שיראים לפעמים משור וכדומה, פי על ידי הדעת מרימין אותן. ועקר הדעת הוא בשבת על ידי השמחה, שעל ידי זה יש חרות ואפי' הדעת בשלמות כנ"ל:

ונראה שעל כן אמר רבי מאיר "יכולה היא שתרחם" אבל לא שבוודאי תרחם, כי באמת לא כל אחד זוכה לדעת בשבת, רק ששבת מסוגלת למי שרוצה לזכות בדעת, על כן רק כשהוא מרחם מוכיח שזכה לדעת של שבת.

עד כאן ביאור חברותא על תורה קיט